

II

(Besluiten waarvan de publikatie niet voorwaarde is voor de toepassing)

COMMISSIE

BESCHIKKING VAN DE COMMISSIE

van 27 oktober 1992

betreffende een procedure op grond van artikel 85 van het EEG-Verdrag
(IV/33.384 en 33.378 — Verkoop van pakketreizen ter gelegenheid van het
wereldkampioenschap 1990)

(Slechts de teksten in de Franse en de Italiaanse taal zijn authentiek)

(92/521/EEG)

DE COMMISSIE VAN DE EUROPESE
GEMEENSCHAPPEN,

Overwegende hetgeen volgt :

Gelet op het Verdrag tot oprichting van de Europese
Economische Gemeenschap,

I. DE FEITEN

Gelet op Verordening nr. 17 van de Raad van 6 februari
1962, Eerste verordening over de toepassing van de arti-
kel 85 en 86 van het Verdrag ⁽¹⁾, laatstelijk gewijzigd bij
de Akte van Toetreding van Spanje en Portugal, inzon-
derheid op artikel 3,

Gezien het op 28 november 1989 door Pauwels Travels
BVBA, overeenkomstig artikel 3 van Verordening nr. 17
ingediende verzoek om vaststelling van een inbreuk,

Gezien het besluit van de Commissie van 22 januari 1991
om in deze zaak de procedure in te leiden,

Na de betrokken ondernemingen in de gelegenheid te
hebben gesteld hun standpunt kenbaar te maken ter zake
van de punten van bezwaar welke de Commissie in
aanmerking heeft genomen, ingevolge artikel 19, lid 1,
van Verordening nr. 17 en van Verordening nr. 99/63/
EEG van de Commissie van 25 juli 1963 over het horen
van belanghebbenden en derden overeenkomstig
artikel 19, leden 1 en 2, van Verordening nr. 17 van de
Raad ⁽²⁾,

Na raadpleging van het Adviescomité voor mededingings-
regelingen en machtsposities,

A. Het onderwerp van de beschikking

- (1) Op 28 november 1989 diende het reisbureau
Pauwels Travel BVBA, hierna „Pauwels Travel”
genoemd, bij de Commissie een klacht in tegen :

— FIFA-Comité organisateur local Italie 90,
— 90 Tour Italia SpA,
— NV CIT België.

- (2) Deze klacht, die gebaseerd is op bepalingen van
artikel 3 van Verordening nr. 17 was gericht tegen
het stelsel van verkoop van toegangsbewijzen dat in
1990 was opgezet naar aanleiding van het in Italië
georganiseerde wereldkampioenschap voetbal.

- (3) Ter gelegenheid van deze sportmanifestatie wilde
Pauwels Travel in België pakketreizen samenstellen
en verkopen, waarbij vervoer en logies en de
toegangsbewijzen tot de stadia voor de verschil-
lende wedstrijden zouden worden verzorgd. Zij
moest echter constateren dat de ingestelde regeling
voor de verkoop van toegangsbewijzen een reisbu-
reau niet toestond toegangsbewijzen tot de stadia
aan te kopen om daarmee pakketreizen samen te
stellen.

⁽¹⁾ PB nr. 13 van 21. 2. 1962, blz. 204/62.

⁽²⁾ PB nr. 127 van 20. 8. 1963, blz. 2268/63.

- (4) De pogingen van Pauwels Travel om dergelijke pakketreizen in de handel te brengen door zich langs andere wegen toegangsbewijzen te verschaffen, hebben tot een vordering tot staking voor de Belgische rechterlijke instanties geleid, die was ingesteld door het reisbureau dat door de organisatoren van het wereldkampioenschap voor de verkoop van pakketreizen in België was erkend.
- (5) Deze beschikking betreft niet het gehele stelsel voor de verkoop van toegangsbewijzen, doch alleen de contracten waarbij de organisatoren van het wereldkampioenschap aan de vennootschap 90 Tour Italia de mondiale alleenverkooprechten voor toegangsbewijzen tot de stadia ten behoeve van de samenstelling van pakketreizen hebben verleend.
- (6) De markt waarop de gevolgen van de betrokken contracten moeten worden beoordeeld is derhalve die van de verkoop van pakketreizen ter gelegenheid van het wereldkampioenschap voetbal in Italië.

Volgens de rechtspraak van het Hof van Justitie, inzonderheid het arrest van 12 december 1967 in zaak 23/67, NV Brasserie de Haecht (¹), dient echter het gehele verkoopstelsel te worden onderzocht, en dienen de contracten te worden beoordeeld in de context waarbinnen zij werking hadden.

B. De algemene organisatie van het wereldkampioenschap

- (7) Op 5 augustus 1983 heeft de Fédération Internationale de Football Association (FIFA) een bestek opgesteld voor de federatie die het wereldkampioenschap 1990 zou organiseren.
- Dit bestek, dat is ondertekend door de secretaris-generaal van de FIFA, stelt dat het wereldkampioenschap een competitie van de FIFA is waarbij een van de bij de FIFA aangesloten nationale associaties wordt aangewezen als „organisator (uitvoerend lichaam) van het wereldkampioenschap”.
- (8) Volgens artikel 1.1 van het bestek kan „de aangewezen nationale associatie zelf rechtstreeks deze taak vervullen of de FIFA verzoeken zelf een COL (Comité organisateur local — plaatselijk organisatiecomité) te benoemen waarin vertegenwoordigers van de betrokken nationale associatie in de FIFA zijn opgenomen”.
 - (9) Ook bepaalt het bestek dat „de aangewezen nationale associatie en haar organisatiecomité onder toezicht staan van de commissie voor de organisatie van het wereldkampioenschap van de FIFA. Deze neemt in laatste instantie alle principiële beslissingen betreffende alle punten”.

- (10) Op 19 mei 1984 heeft de FIFA de Federazione Italiana Gioco Calcio (FIGC) aangewezen als organisator van het wereldkampioenschap 1990.
- (11) Krachtens het bestek van de FIFA voor de organisatie van het wereldkampioenschap zijn de FIFA en de FIGC overeengekomen een plaatselijk organisatiecomité (COL) op te richten op 3 december 1984.
- (12) Het document waarbij het COL wordt opgericht bepaalt dat deze „maximaal vijftien leden telt waarvan vijf van de FIFA en tien van Italië” en dat zij haar zetel heeft te Zürich bij de FIFA en een bijkantoor te Rome.
- (13) In de praktijk werd het aantal leden beperkt tot elf, waarvan twee van de FIFA en negen van de FIGC.
- (14) De oprichting van het COL is geratificeerd door het uitvoerend comité van de FIFA op een vergadering te Zürich op 28 april 1985, en op 11 juni 1985 heeft de FIFA het „reglement voor de organisatie en werking van het COL” voor het wereldkampioenschap 1990 vastgesteld.
- (15) De functie van het COL wordt in artikel 3 van dit reglement nader omschreven als „de uitvoering van alle activiteiten betreffende, rechtstreeks of indirect, de technische en logistische organisatie van het wereldkampioenschap in Italië 1990, met naleving van de functiebegrenzing als voorgeschreven in het door de FIFA vastgestelde bestek en het reglement van het wereldkampioenschap 1990”.
- (16) Wat deze activiteiten betreft is het COL met name belast met het „aan de FIFA voorstellen van het programma voor de verspreiding en de verkoop van toegangsbewijzen, en vervolgens met de uitvoering daarvan”.
- (17) De betrekkingen tussen de FIFA en het COL zijn tenslotte op een aantal punten nader geregeld in een document met de titel „Overeenkomst tussen de FIFA en het COL Italia 90”, dat door de administratieve directeur van het COL en de secretaris-generaal van de FIFA is ondertekend.

Wat de verkoop van de toegangsbewijzen betreft, preciseert dit document dat „de richtlijnen betreffende de verkoop van toegangsbewijzen alsmede de prijs daarvan door de FIFA moeten worden goedgekeurd (verplichting die de FIFA als fundamenteel beschouwt)”.

C. De betrokken partijen

- (18) De FIFA is een federatie van nationale voetbalbonden uit 158 landen met zetel te Zürich. Haar doel is de bevordering van het voetballen en in dit kader het eenmaal in de vier jaar organiseren van het wereldkampioenschap voetbal.

(¹) Jurispr. 1967, blz. 511.

De inkomsten van de federatie zijn afkomstig van de bijdragen van de leden, en van een percentage van de opbrengst van internationale wedstrijden en wereldkampioenschappen.

- (19) In de Federazione Italiana di Gioco Calcio (FIGC) zijn de verschillende Italiaanse voetbalbonden verenigd.

Zij heeft haar zetel te Rome en wordt geleid door een voorzitter en een secretaris-generaal.

- (20) De Compagnia Italiana Turismo SpA (CIT) is een dochteronderneming van de Ente Ferrovie dello stato.

Het gaat hier om een van de voornaamste reisbureaus in Italië.

CIT Italia bezit eveneens dochterondernemingen in verschillende Europese landen, met name in België, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk.

- (21) Italia Tour SpA (Italia Tour) is een dochteronderneming van Alitalia-Linee Aeree Italiane SpA, die eveneens reisbureauactiviteiten verricht in en buiten Italië.

- (22) 90 Tour Italia SpA (90 Tour Italia) is een vennootschap die gezamenlijk door CIT en Italia Tour is opgericht om de pakketreizen ter gelegenheid van het wereldkampioenschap 1990 te verkopen. Haar bestaan houdt nauw verband met de organisatie van dit wereldkampioenschap.

D. De financiering van het wereldkampioenschap

- (23) De uitgaven voor de totstandbrenging van de voor het wereldkampioenschap vereiste infrastructuur kwamen ten laste van de organiserende federatie of het organiserende land. Dit was het geval wat de werkzaamheden voor de verbouwing van de stadia, de aanpassing van het wegennet, hotels, enzovoort betrof.

- (24) De organiserende federatie kreeg de volgende inkomsten :

- a) ongeveer 15 % als deelneming in de nettowinst van de competitie, berekend als volgt :

- opbrengsten uit televisierechten + verkoop van toegangsbewijzen,
- verminderd met de uitgaven uit hoofde van de organisatiekosten van het wereldkampioenschap ;

- b) de commerciële exploitatie in Italië van het embleem van het wereldkampioenschap 1990, gecreëerd door de organiserende federatie ;

- c) een deel van de opbrengsten van de wedstrijden, overeenkomende met de terugbetaling van staats-, provinciale en gemeentebelastingen, en de huur van de stadia ;

- d) een percentage van de opbrengst van de toegangsbewijzen, te regelen met de FIFA als deelneming aan de eigenlijke organisatiekosten.

- (25) De contracten betreffende de reclame, de commerciële exploitatie van de emblemen alsmede de televisiecontracten werden rechtstreeks door de FIFA gesloten.

- (26) De raming van de totale opbrengsten van het wereldkampioenschap beliep 220 miljoen Zwitserse frank, samengesteld uit

75 miljoen voor de verkoop van de toegangsbewijzen,

55 miljoen voor de verkoop van de reclamerechten en

90 miljoen voor de verkoop van de televisierechten.

E. Het algemene stelsel voor de verkoop van de toegangsbewijzen

- (27) Het algemene stelsel voor de verkoop van de toegangsbewijzen had betrekking op in totaal 2 700 000 biljetten, aanvankelijk verdeeld als volgt :

- 12 % gedistribueerd in Italië door de nationale voetbalbonden ;
- 4 % gedistribueerd in Italië door de officiële sponsors van het wereldkampioenschap ;
- 34 % gedistribueerd in Italië door de Banca Nazionale del Lavoro, hierna „BNL” genoemd ;
- 15 % gedistribueerd buiten Italië door de nationale sportbonden ;
- 5 % gedistribueerd buiten Italië door de grootste Europese voetbalfederatie ;
- 5 % gedistribueerd buiten Italië door de BNL of haar vertegenwoordigers ;
- 25 % gedistribueerd buiten Italië door 90 Tour Italia in het kader van pakketreizen.

F. De voorwaarden voor de verkoop van toegangsbewijzen los van pakketreizen

- (28) De verkoop van toegangsbewijzen door de voetbalbonden was onderworpen aan beperkingen die met name zijn gepreciseerd in een circulaire van de FIFA van 23 oktober 1989 aan alle bij de FIFA aangesloten nationale associaties, die in hoofdzaak het volgende bepaalt dat

- „toegangsbewijzen alleen door de associaties zelf mogen worden verkocht ;
- de verkoop aan reisbureaus of anderen is verboden. Indien u voornemens bent een reis te organiseren met bemiddeling van een reisbureau dat gewoonlijk door uw associatie wordt gebruikt, gelieve u contact op te nemen met 90 Tour Italia ter coördinering van deze regelingen ;
- er alleen in eigen land mag worden verkocht”.

- (29) Ook aan de distributie van toegangsbewijzen door de BNL en zijn agenten waren bepaalde beperkingen gesteld. BNL mocht geen toegangsbewijzen verkopen aan reisbureaus, en de agenten van BNL mochten evenmin hun toegangsbewijzen wederverkopen aan reisbureaus.

Anderzijds kon iedere toeschouwer slechts ten hoogste vier stel toegangsbewijzen aankopen, ten einde elke parallelle voorziening van reisbureaus te voorkomen.

De agenten van de BNL mochten deze toegangsbewijzen alleen in eigen land verkopen, en moesten de BNL de identiteit van de kopers van de bewijzen mededelen.

Aan deze verplichtingen is met name herinnerd in een brief van 16 maart 1989 van de BNL aan het Gemeentekrediet van België, dat optrad als agent voor de verkoop van toegangsbewijzen in België.

G. De distributie van toegangsbewijzen in het kader van pakketreizen

- (30) Op 26 juni 1987 werd een contract gesloten tussen enerzijds COL Italia en anderzijds CIT en Italia Tour, dat in hoofdzaak bepaalt dat

- COL Italia CIT en Italia Tour belast met de taak, via 90 Tour Italia, een op te richten gemeenschappelijke maatschappij, alle toeristische, hotel- en vervoerdiensten te verlenen waarom door COL Italia zou worden verzocht in het kader van het wereldkampioenschap 1990 om te voldoen in haar behoeften en de behoeften van de FIFA, de scheidsrechters, de officiële delegaties en voetbalploegen, de journalisten en elke andere persoon die door COL Italia zou worden aangewezen;
- COL Italia aan 90 Tour Italia eveneens het mondiale alleenrecht verleent voor de organisatie
 - van de verschillende pakketreizen in verband met het wereldkampioenschap voetbal 1990 alsmede van de eventuele diensten in verband met het wereldkampioenschap in de periode van 1987 tot 1990;
 - van een passend netwerk voor de distributie van deze diensten, zowel in Italië als in de rest van de wereld;
- COL Italia aan 90 Tour Italia het mondiale alleenrecht verleent voor de afgifte van de toegangsbewijzen tot de stadia die in het kader van pakketreizen kunnen worden gebruikt en haar althans 30 % van de stadiumcapaciteit aan biljetten ter beschikking stelt;
- als vergoeding voor de verlening van de hierboven genoemde rechten 90 Tour Italia aan

COL Italia een percentage uitbetaalt van het bij de uitvoering van het onderhavige contract gedurende zijn hele looptijd geboekte omzetcijfer, gelijk aan 0,5 % van het bruto-omzetcijfer, of 700 miljoen lire, en wel het hoogste van beide bedragen;

- bij de uitoefening van zijn taken 90 Tour Italia gemachtigd wordt zich aan te dienen als de exclusieve lasthebber van COL Italia op het gebied van het toerisme en gebruik kan maken van de benaming „Reisorganisator van COL Italia”;
 - CIT en Italia Tour met 90 Tour Italia hoofdelijk aansprakelijk zijn ten aanzien van COL Italia;
 - het contract geldig is tot 31 december 1990.
- (31) Op 11 februari 1988 werd een tweede contract gesloten tussen COL Italia en 90 Tour Italia, met medeondertekening door de voorzitters van CIT en Italia Tour.

Dit contract herinnert eraan dat CIT en Italia Tour zich bereid hebben verklaard aan COL Italia alle toeristische diensten te verstrekken waaraan COL Italia behoefte zou hebben in het kader van het wereldkampioenschap, alsmede pakketreizen samen te stellen met inbegrip van toegangsbewijzen voor de verschillende wedstrijden van deze sportmanifestatie, welke exclusief in de gehele wereld in de handel zouden worden gebracht.

In het contract worden vervolgens de bepalingen van het op 26 juni 1987 tussen enerzijds COL Italia en anderzijds CIT en Italia Tour gesloten contract overgenomen, met name op het punt van

- de levering door 90 Tour Italia van de toeristische, hotel- en vervoerdiensten aan COL Italia;
 - het mondiale alleenrecht voor de afgifte van de in het kader van pakketreizen te gebruiken toegangsbewijzen, dat door COL Italia was verleend aan 90 Tour Italia;
 - het mondiale alleenrecht van 90 Tour Italia om exclusief voor de sector pakketreizen geheel of gedeeltelijk de nog beschikbare biljetten te verwerven nadat COL Italia zou hebben voldaan aan zijn andere verplichtingen. De geldigheidsduur van dit contract verstrijkt op 31 december 1990.
- (32) Voor het in de handel brengen van haar pakketreizen heeft de vennootschap 90 Tour Italia contracten afgesloten met reisbureaus in de verschillende staten.

Wat de Lid-Staten van de Gemeenschap betreft heeft 90 Tour Italia in Ierland en België/Luxemburg telkens met één enkel bureau een contract afgesloten. In de andere Lid-Staten zijn met verscheidene reisbureaus contracten gesloten.

- (33) In alle gevallen verbonden de door 90 Tour Italia erkende bureaus zich ertoe de pakketreizen alleen op hun grondgebied in de detailhandelsverkoop te brengen. De bureaus konden de biljetten eventueel in de groothandel verkopen, doch alleen aan
- detailhandelsbureaus die op hun grondgebied waren gevestigd en die zich verbonden de pakketreizen via de detailhandelsverkoop weder te verkopen of aan
 - groothandelsbureaus die op hun grondgebied waren gevestigd en die zich verbonden de pakketreizen weder te verkopen aan detailhandelsbureaus die zelf op het overeengekomen grondgebied waren gevestigd.
- (34) De erkende bureaus konden in geen geval de toegangsbewijzen tot de wedstrijden zonder de pakketreizen verkopen.
- (35) De betrokken contracten hadden betrekking op ongeveer 540 000 in het raam van pakketreizen aan te bieden toegangsbewijzen.
- De prijs van deze pakketreizen liep al naar de voorgestelde inhoud aanzienlijk uiteen: duur van het verblijf, type logies, wijze van vervoer, afstand, maaltijden, enzovoort.
- Zo bedroegen de prijzen van de pakketreizen die in België door het door 90 Tour Italia erkende bureau werden verkocht, van 143 tot 840 ecu.

H. Het veiligheidsvraagstuk

- (36) De organisatie van het wereldkampioenschap voetbal doet veiligheidsproblemen rijzen, waarmee rekening moet worden gehouden. Deze problemen zijn uiteengezet in het raam van de procedure door de Italiaanse Sostituto Procuratore belast met de coördinatie van de organisatie van de veiligheid op deze sportmanifestatie, en door de vertegenwoordigers van COL Italia; zij kunnen worden samengevat als volgt:
- (37) Het hoofdprobleem voor de organisatoren was, te voorkomen dat groepen supporters van tegengestelde partijen contact met elkaar zouden hebben en in de stadia of in de buurt daarvan tot vechtpartijen zouden kunnen komen. Het was dientengevolge noodzakelijk binnen de stadia een verdeling van de toeschouwers naar nationaliteit te verzekeren.
- (38) Hiertoe hebben de organisatoren in de stadia werkzaamheden uitgevoerd, waarbij met name voor zitplaatsen voor alle toeschouwers werd gezorgd.
- (39) Anderzijds werd een centraal computerstelsel opgericht dat door de BNL werd beheerd en waardoor de nationaliteit van alle toeschouwers bekend was en de plaatsen aan een ieder konden worden toege-

wezen op grond van nationaliteit. De aankoop van de door de BNL en zijn agentschappen gedistribueerde toegangsbewijzen werd afhankelijk gesteld van de overlegging van een identiteitsbewijs, en deze informatie werd doorgezonden naar de centrale computer van de BNL.

- (40) Dezelfde procedure gold wat de pakketreizen betreft. Iedere koper van een dergelijk pakket moest zijn identiteit bewijzen, die werd doorgegeven aan de computer van de BNL via een sub-informaticastelsel dat beheerd werd door 90 Tour Italia. Iedere koper van een pakketreis ontving derhalve een voor personen met zijn nationaliteit bedoeld toegangsbewijs.

- (41) Deze organisatie sloot echter niet uit dat een individuele supporter een toegangsbewijs kocht dat niet voor hem was bestemd, met name op de zwarte markt.

Volgens de organisatoren hielden echter dergelijke beperkte praktijken slechts weinig risico's uit het oogpunt van de veiligheid in. Het voornaamste probleem was de vorming van „groepen” supporters dichtbij of eventueel in hetzelfde vak als vijandige supporters.

- (42) Volgens de organisatoren moest derhalve zodanig worden gehandeld, dat onafhankelijke, niet door COL Italia gecontroleerde reisbureaus geen toegangsbewijzen konden verwerven. Deze hadden namelijk deze biljetten hetzij zonder meer, hetzij in pakketreizen, kunnen verkopen aan supporters van een andere nationaliteit dan die waarvoor zij bestemd waren, zodat de veiligheid van de toeschouwers in gevaar zou worden gebracht.

II. JURIDISCHE BEOORDELING

A. Het begrip onderneming

- (43) Volgens de rechtspraak van het Hof van Justitie is een onderneming in de zin van artikel 85 van het Verdrag, iedere eenheid die economische activiteiten uitoefent, onafhankelijk van haar rechtsvorm (zie met name het arrest van 12 december 1974 in zaak 36/74 (Walrave/UCI)⁽¹⁾ en het arrest van 23 april 1991 in zaak C-41/90 (Höfner en Elser/Macrotron)⁽²⁾).

Anderzijds wordt een economische activiteit gevormd door iedere activiteit, zelfs los van het nastreven van winst, waarmee wordt deelgenomen aan het economisch verkeer (zie met name het arrest van 20 maart 1985 in zaak 41/83, Italië/Commissie (British Telecom)⁽³⁾).

⁽¹⁾ Jurispr. 1974, blz. 1405.

⁽²⁾ Jurispr. 1991, blz. I-1979.

⁽³⁾ Jurispr. 1985, blz. 873.

(44) *De commerciële aard van het wereldkampioenschap voetbal*

Het wereldkampioenschap voetbal is onbetwistbaar een sportmanifestatie van grote omvang.

Deze sportmanifestatie houdt echter eveneens activiteiten van economische aard in, met name op het punt van

- de verkoop van 2 700 000 toegangsbewijzen tot de wedstrijden, waarvan meer dan 20 % in het raam van pakketreizen die hoteldiensten, vervoerdiensten en excursies omvatten;
- het sluiten van contracten voor de reclame op de zich in de stadia bevindende borden;
- de commerciële exploitatie van de emblemen van de FIFA, van het wereldkampioenschap, van de Fair Play-trofee van de FIFA en van de Mascotte van het wereldkampioenschap;
- de commerciële exploitatie door de plaatselijke organisator van een specifiek embleem voor het wereldkampioenschap 1990;
- het sluiten van uitzendingscontracten met de televisieomroepen.

(45) De economische waarde van het wereldkampioenschap wordt overigens erkend in artikel 3-4 van het „Bestek voor de organiserende federatie” van de FIFA.

(46) Deze economische waarde werd eveneens door de vertegenwoordigers van de FIFA op de hoorzitting erkend (procesverbaal van de hoorzitting blz. 126).

(47) *De FIFA*

De FIFA is een federatie van sportbonden en verricht uit dien hoofde activiteiten op sportgebied.

De FIFA verricht echter eveneens activiteiten van economische aard, met name wat betreft

- het sluiten van reclamecontracten;
- de commerciële exploitatie van emblemen van het wereldkampioenschap;
- het sluiten van contracten betreffende de uitzendingsrechten met de televisieomroepen.

(48) Voor het wereldkampioenschap 1990 vertegenwoordigde de verkoop van de reclame- en televisierechten door de FIFA ongeveer 65 % van de totale opbrengsten van het wereldkampioenschap, die op 220 miljoen Zwitserse franken worden geraamd.

(49) Derhalve moet worden geconcludeerd dat de FIFA een eenheid is die activiteiten van economische aard verricht en een onderneming vormt in de zin van artikel 85 van het Verdrag.

(50) *De Federazione Italiana Gioco Calcio (FIGC)* is de nationale Italiaanse voetbalbond, die door de FIFA was aangewezen voor de organisatie van het wereldkampioenschap 1990.

(51) Uit dien hoofde was de FIGC verantwoordelijk voor de gehele organisatie van de manifestatie in overeenstemming met het bepaalde van het reglement voor het wereldkampioenschap 1990, en had zij met name tot taak toe te zien op de verbouwing van de stadia, het aanbrengen van installaties voor de pers, het aanleggen van parkeerplaatsen, enzovoort.

(52) Om deze uitgaven te financieren beschikte de FIGC over een deelneming in de nettowinst van de competitie, en profiteerde zij met name van de commerciële exploitatie in Italië van het embleem van het wereldkampioenschap 1990, dat zij had gecreëerd.

(53) DE FIGC verricht derhalve eveneens economische activiteiten en vormt uit dien hoofde een onderneming in de zin van artikel 85 van het Verdrag.

(54) *COL Italia*

COL Italia is een lichaam dat gemeenschappelijk door de FIFA en de FIGC is opgericht voor de uitvoering van alle activiteiten betreffende, rechtstreeks of indirect, de technische en logistische organisatie van het wereldkampioenschap.

De taken van COL Italia omvatten met name de opzet van het programma voor de distributie van de toegangsbewijzen en de uitvoering daarvan.

(55) De inkomsten van COL Italia waren ten dele afkomstig uit de televisierechten, de reclamerechten, de verkoop van de toegangsbewijzen alsmede van de commerciële exploitatie in Italië van het embleem van het wereldkampioenschap.

(56) De verlening van de exclusieve rechten aan 90 Tour Italia heeft met name aanleiding gegeven tot een vergoeding aan COL Italia ingevolge artikel 5 van het contract van 26 juni 1987.

(57) Geconcludeerd dient te worden dat COL Italia een lichaam was dat economische activiteiten uitoefende en uit dien hoofde een onderneming in de zin van artikel 85 van het Verdrag vormde.

(58) *De Compagnia Italiana Turismo SpA (CIT)* is een Italiaanse vennootschap die een reisbureauactiviteit verricht. Het gaat hier derhalve om een onderneming in de zin van artikel 85 van het Verdrag.(59) *Italia Tour SpA* is een vennootschap die een gelijksoortige activiteit als de CIT verricht; het gaat hier derhalve eveneens om een onderneming in de zin van artikel 85 van het Verdrag.(60) *90 Tour Italia SpA* is een vennootschap naar Italiaans recht, die gezamenlijk door CIT en Italia Tour is opgericht om pakketreizen samen te stellen en in de handel te brengen ter gelegenheid van het wereldkampioenschap 1990. Het gaat derhalve om een onderneming in de zin van artikel 85 van het Verdrag.

B. De betrokken contracten

- (61) De voorwaarden waaronder 90 Tour Italia is opgetreden voor het in de handel brengen van de pakketreizen zijn neergelegd in twee contracten:
- een contract van 26 juni 1987 tussen COL Italia enerzijds en CIT en Italia Tour anderzijds;
 - een contract van 11 februari 1988 tussen COL Italia en 90 Tour Italia waarin het wezenlijk gedeelte van de bepalingen van het bovengenoemde contract werd overgenomen.
- (62) Beide contracten hadden een zelfde geldigheidsduur, namelijk tot 31 december 1990. Anderzijds bevat het contract van 11 februari 1988 geen enkele bepaling die het contract van 26 juni 1987 zou vernietigen of vervangen.
- (63) Ook dient te worden aangetekend dat het contract van 11 februari 1988 tussen COL Italia en 90 Tour Italia is medeondertekend door CIT en Italia Tour die zich, overeenkomstig artikel 8 van het contract, hoofdelijk aansprakelijk verklaarden met 90 Tour Italia ten aanzien van COL Italia.
- (64) Dientengevolge kan, anders dan door de vertegenwoordigers van CIT in de procedure verklaard, niet worden gesteld dat een eventueel met de mededinging strijdig gevolg van het contract tussen COL Italia en 90 Tour Italia niet valt toe te schrijven aan CIT en Italia Tour. In het kader van de onderhavige procedure moeten derhalve de beide bovengenoemde contracten in aanmerking worden genomen.

C. De verantwoordelijkheid van de FIFA en de FIGC

- (65) De beide contracten waarop de onderhavige procedure betrekking heeft zijn gesloten tussen enerzijds COL Italia en anderzijds 90 Tour Italia, CIT en Italia Tour. Deze contracten zijn noch door de FIFA noch door de FIGC ondertekend.
- (66) Er dient echter rekening mee te worden gehouden dat COL Italia, hoewel zij een eigen rechtspersoonlijkheid bezat, niet werkelijk zelfstandig kon optreden. Deze ontbrekende zelfstandigheid vloeit met name voort uit de volgende gegevens:
- (67) Het plaatselijk organisatiecomité „COL Italia” is een lichaam, dat gezamenlijk is opgezet door de FIGC en de FIFA, in het bijzonder voor de uitvoering van alle activiteiten betreffende, rechtstreeks of indirect, de technische en logistische organisatie van het wereldkampioenschap in Italië in 1990, met naleving van de functiebegrenzing als voorgeschreven in het door de FIFA vastgestelde bestek en het reglement van het wereldkampioenschap 1990 (artikel 3 van het reglement van het COL van 14 augustus 1985).
- (68) Het bestaan van dit lichaam hield dientengevolge nauw verband met de organisatie van het wereld-

kampioenschap 1990 en zou ophouden zodra dit was beëindigd.

- (69) Dit organisatiecomité was samengesteld uit negen vertegenwoordigers van de FIGC en de voorzitter en secretaris-generaal van de FIFA. Deze elf leden beschikten in voltallige vergadering over alle besluitvormende bevoegdheden betreffende de activiteit van het comité.
- (70) Van het beperkt uitvoerend comité van het COL maakte de secretaris-generaal van de FIFA deel uit, zodat het slechts door eigen leden kon worden gevormd.
- (71) Dank zij de tegenwoordigheid van hun vertegenwoordigers in het besluitvormend orgaan van het COL, controleerden FIGC en FIFA rechtstreeks en daadwerkelijk de gehele activiteit van het comité, en wel gezamenlijk, met name wat de verkoop van de toegangsbewijzen betreft.
- Op dit gebied moest COL Italia de aanwijzingen van de FIFA en de FIGC volgen.
- (72) Bovendien behield de FIFA conform het bepaalde in het bestek, de mogelijkheid in laatste instantie alle principiële beslissingen te nemen betreffende alle punten, en met name met betrekking tot het stelsel voor de verkoop van de toegangsbewijzen, dat een sleutelelement voor de verwezenlijking van het wereldkampioenschap vormde.
- (73) Het stelsel voor de verkoop van de toegangsbewijzen moest in ieder geval door de FIFA worden goedgekeurd. Zo bevatten de contracten van 26 juni 1987 tussen COL Italia en CIT/Italia Tour, en van 11 februari 1988 tussen COL Italia en 90 Tour Italia voor de distributie van de in de pakketreizen op te nemen toegangsbewijzen, een opschortende clause, namelijk dat het beleid inzake de verkoop van de toegangsbewijzen door de FIFA moest worden goedgekeurd.
- (74) Per slot van rekening moet worden geconcludeerd dat COL Italia niet in staat was werkelijk zelfstandig haar marktgedrag te bepalen en dat het sluiten van de contracten van 26 juni 1987 en 11 februari 1988 gezamenlijk toe te schrijven valt aan COL Italia, de FIGC en de FIFA.

D. Het begrip overeenkomst

- (75) De beide contracten van 26 juni 1987 en 11 februari 1988 vormen overeenkomsten tussen ondernemingen in de zin van artikel 85 van het Verdrag.

E. De aard van de betrokken contracten

- (76) Tijdens de procedure hebben bepaalde partijen gesteld dat het doel van de betrokken contracten was, 90 Tour Italia te belasten met de uitvoering van een taak die COL Italia niet in staat was te verwezenlijken.

Hieruit zou kunnen worden geconcludeerd dat 90 Tour Italia alleen als lasthebber is opgetreden en dat de betrokken contracten niet zouden worden bestreken door de bepalingen van artikel 85 van het Verdrag.

- (77) Een dergelijke analyse kan niet worden gevolgd, om de volgende redenen :

- 90 Tour Italia beschikte over de mogelijkheid bij COL Italia toegangsbewijzen tot de stadia aan te kopen, doch verstreekte vervolgens andere prestaties, namelijk de pakketreizen, waarvan de toegangsbewijzen slechts een element vormden ; deze pakketreizen werden in de handel gebracht tegen de door 90 Tour Italia vastgestelde prijzen en voorwaarden ;
- 90 Tour Italia moest zich verbinden een aanzienlijk aantal toegangsbewijzen aan te kopen voor wedstrijden die voor de toeschouwers alleen aantrekkelijk waren indien hun ploeg zich zou kwalificeren, hetgeen derhalve een element van onzekerheid inhield ; zij heeft deze toegangsbewijzen inderdaad aangekocht ;
- 90 Tour Italia heeft daarom een groot commercieel risico op zich moeten nemen, zoals door de vertegenwoordigers van de CIT op de hoorzitting werd benadrukt (procesverbaal van de hoorzitting, blz. 60 en 70).

- (78) Hieruit blijkt dat de functies van 90 Tour Italia die van een lasthebber zonder meer aanzienlijk te boven gingen, en dat de betrokken contracten derhalve onder artikel 85 van het Verdrag vallen.

F. De inbreuk op de mededinging

- (79) Het doel van deze beschikking is alleen, de inbreuk op de mededinging vast te stellen die voortvloeit uit de twee bovengenoemde contracten tussen COL Italia, 90 Tour Italia, CIT en Italia Tour.

Ten einde doel en gevolgen van deze contracten echter te kunnen beoordelen uit het oogpunt van artikel 85, lid 1, van het Verdrag, moet de context in aanmerking worden genomen waarin zij hun werking hadden, en met name het gehele stelsel voor de verkoop van de toegangsbewijzen als hierboven beschreven.

- (80) Krachtens beide contracten van 26 juni 1987 en 11 februari 1988 verleende COL Italia aan 90 Tour Italia :

- het mondiale alleenrecht voor de organisatie van de verschillende pakketreizen in verband met het wereldkampioenschap, en de opzet van een passend netwerk voor de verkoop van deze pakketreizen in Italië en de rest van de wereld ;

— bij de uitoefening van haar taken kon 90 Tour Italia de mogelijkheid zich aan te dienen als de exclusieve lasthebber van COL Italia en de benaming „Tour operator d'Italia 90" gebruiken ;

— het mondiale alleenrecht voor de afgifte van toegangsbewijzen in de stadia in het kader van pakketreizen, en waarborgde zij haar de terbeschikkingstelling van een aantal toegangsbewijzen ten belope van minstens 30 % van de stadiumcapaciteit.

- (81) Deze exclusieve rechten zijn door COL Italia niet kosteloos verleend, doch hebben aanleiding gegeven tot een vergoeding door 90 Tour Italia in overeenstemming met het bepaalde in artikel 5 van het contract van 26 juni 1987.

- (82) 90 Tour Italia heeft vervolgens bureaus in de verscheidene landen aangewezen om haar pakketreizen te verkopen.

- (83) Het resultaat van deze exclusieve rechten was dat 90 Tour Italia de enige reisorganisator was, die bij COL Italia toegangsbewijzen tot de stadia kon verwerven ten behoeve van de samenstelling en verkoop van pakketreizen waartoe dergelijke toegangsbewijzen behoorden.

- (84) De andere reisorganisatoren konden evenmin als de reisbureaus toegangsbewijzen tot de stadia bij het COL of bij andere voorzieningsbronnen zoals de sportbonden of bij de BNL verwerven wegens de aan de verkoop van deze toegangsbewijzen gestelde beperkingen, en met name het verbod tot wederverkoop aan reisbureaus.

- (85) Hieruit vloeit voort dat de enige pakketreizen met toegangsbewijzen tot de stadia die op de markt te verkrijgen waren, die van 90 Tour Italia waren. De andere reisorganisaties konden slechts pakketreizen zonder toegangsbewijzen tot de stadia samenstellen.

- (86) Het is duidelijk dat het, voor personen die zich naar Italië wilden begeven voor het wereldkampioenschap voetbal, van het uiterste belang was over pakketreizen met toegangsbewijzen voor de stadia te beschikken.

Dientengevolge ondervonden de reisorganisatoren die niet in staat waren dergelijke pakketreizen aan te bieden, een aanzienlijk concurrentienadeel ten overstaan van 90 Tour Italia.

- (87) De aan 90 Tour Italia verleende mondiale exclusiviteit heeft derhalve ten gevolge gehad, dat de mededinging tussen reisorganisatoren in de Gemeenschap werd beperkt.

- (88) Anderzijds konden de reisbureaus die pakketreizen met toegangsbewijzen tot de wedstrijden wilden verkopen, deze slechts bij één enkele reisorganisatie verkrijgen.

Bij gebreke van de mondiale exclusiviteit die 90 Tour Italia genoot, hadden de reisbureaus zich echter kunnen richten tot meerdere reisorganisaties en derhalve eventueel voordeliger condities kunnen verkrijgen, waardoor hun concurrentiepositie gunstiger zou zijn geworden ten opzichte van andere reisbureaus.

(89) Dientengevolge heeft de mondiale exclusiviteit die 90 Tour Italia genoot, eveneens ten gevolge gehad dat de mededinging tussen reisbureaus in de Gemeenschap werd beperkt.

(90) In de loop van de procedure hebben de partijen aangevoerd dat iedere reisorganisatie over de mogelijkheid beschikte pakketreizen zonder toegangsbewijs voor de stadia te verkopen, en zijn cliënten te vragen de toegangsbewijzen te kopen bij de BNL, of bij de voetbalbonden.

(91) Deze mogelijkheid kan niet reëel worden genoemd. In een dergelijke hypothese moest de koper van een pakketreis zonder toegangsbewijs, zich immers naar een bijkantoor van de BNL of een van zijn agenten begeven om de met de data van de pakketreis overeenkomende toegangsbewijzen te kopen. Gezien deze stappen en de tijdverliezen waartoe zij leidden, is het duidelijk dat de betrokken personen wel de voorkeur moesten geven aan de door 90 Tour Italia erkende reisbureaus die pakketreizen met toegangsbewijzen konden verkopen.

(92) Een tweede mogelijkheid die door partijen in de loop van de procedure aan de orde werd gesteld was, dat de betrokkenen een pakketreis zonder toegangsbewijs bij een reisbureau konden verwerven, en dit bureau de opdracht konden geven de toegangsbewijzen tot de stadia voor hun rekening te kopen.

(93) Een dergelijke mogelijkheid kan evenmin als een bevredigende alternatieve oplossing worden beschouwd.

Deze procedure zou hebben gevegd dat voor iedere verkochte pakketreis het niet door 90 Tour Italia erkende reisbureau zich naar een bijkantoor of agent van de BNL had moeten begeven met een identiteitsbewijs van de koper, ten einde toegangsbewijzen tot de stadia te verkrijgen.

Deze procedure zou tot extra stappen hebben geleid, en derhalve tot extra kosten voor het niet-erkende reisbureau, en liet bij de koper van de pakketreis nog steeds twijfel bestaan over de reële mogelijkheden om toegangsbewijzen tot de stadia te verkrijgen.

Door een dergelijke procedure kwam derhalve het niet over toegangsbewijzen beschikkende reisbureau in een ongunstige concurrentiepositie te verkeren ten overstaan van door 90 Tour Italia erkende bureaus, die als enige in hun reclame

konden mededelen, dat zij met zekerheid de toegangsbewijzen tot de stadia konden verstrekken.

(94) Ook moet rekening worden gehouden met het feit, dat de BNL per telefaxbericht van 26 januari 1990 aan al zijn verkooppunten buiten Italië heeft gelast de verkoop van toegangsbewijzen tot de stadia met ingang van 31 januari 1990 stop te zetten.

(95) Hieruit blijkt dat met ingang van 1 februari 1990 andere reisorganisatoren dan 90 Tour Italia geen pakketreizen meer konden aanbieden met het verzoek aan hun cliëntèle, de toegangsbewijzen bij de bijkantoren of agenten van de BNL te kopen.

(96) Concluderend hebben de overeenkomsten tussen enerzijds COL Italia als lichaam dat gemeenschappelijk toebehoorde aan de FIFA en de FIGC en anderzijds 90 Tour Italia, CIT en Italia Tour, door aan 90 Tour Italia het exclusieve recht te verlenen voor de verstrekking van toegangsbewijzen tot de stadia in pakketreizen, bij gebreke van alternatieve voorzieningsbronnen met toegangsbewijzen alleen, ten gevolge gehad dat de mededinging binnen de Gemeenschap werd beperkt in de zin van artikel 85, lid 1, van het Verdrag, zowel tussen reisorganisatoren als tussen reisbureaus op de markt van de verkoop van pakketreizen ter gelegenheid van het wereldkampioenschap voetbal 1990. Aan de voorwaarden van artikel 85, lid 1, wordt derhalve voldaan.

G. Verordening (EEG) nr. 1983/83 van de Commissie

(97) In de loop van de procedure hebben de partijen gepreciseerd dat de betrokken overeenkomsten in aanmerking hadden kunnen komen voor de toepassing van Verordening (EEG) nr. 1983/83 van de Commissie van 22 juni 1983 betreffende de toepassing van artikel 85, lid 3, van het Verdrag op groepen alleenverkoopovereenkomsten⁽¹⁾.

(98) Verordening (EEG) nr. 1983/83 is door de Commissie vastgesteld in toepassing van Verordening nr. 19/65/EEG van de Raad van 2 maart 1965 betreffende de toepassing van artikel 85, lid 3, van het Verdrag op groepen van overeenkomsten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen⁽²⁾.

(99) Artikel 1, lid 1, van Verordening nr. 19/65/EEG beperkt de bevoegdheid van de Commissie een vrijstellingsverordening vast te stellen uitdrukkelijk tot het gebied van produkten. Deze beperking vloeit eveneens voort uit de bewoordingen van dit artikel, dat betrekking heeft op transacties waarbij een partij een produkt koopt om het weder te verkopen.

⁽¹⁾ PB nr. L 173 van 30. 6. 1983, blz. 1.

⁽²⁾ PB nr. 36 van 6. 3. 1965, blz. 533/65.

(100) Bij diensten kan niet worden gesproken van koop en wederverkoop.

(101) Derhalve moet worden geconcludeerd dat de diensten van het toepassingsgebied van Verordening nr. 19/65/EEG zijn uitgesloten.

(102) Verordening (EEG) nr. 1983/83 kan derhalve slechts hetzelfde toepassingsgebied hebben, dat wordt gedefinieerd als „overeenkomsten waarbij slechts twee ondernemingen partij zijn en waarbij de ene contractspartij zich tegenover de andere verplicht bepaalde produkten, op de gehele gemeenschappelijke markt of binnen een afgebakend gebied daarvan, slechts aan hem voor wederverkoop te leveren”.

(103) In punt 11 van de bekendmaking van de Commissie inzake Verordening (EEG) nr. 1983/83⁽¹⁾ wordt ter zake gepreciseerd dat „exclusieve overeenkomsten die niet op de wederverkoop van produkten maar op dienstverrichting betrekking hebben, niet onder het toepassingsgebied van de verordeningen vallen”.

(104) De betrokken overeenkomsten in het raam van deze procedure betreffen de exclusieve levering van toegangsbewijzen tot de stadia met het oog op hun opnemings in pakketreizen die ook vervoer, logies en maaltijden inhielden.

(105) Het is dan ook duidelijk dat deze overeenkomsten de levering van diensten betreffen en niet onder het toepassingsgebied van Verordening (EEG) nr. 1983/83 vallen.

(106) Hoe dan ook, zelfs indien de betrokken pakketreizen zouden worden beschouwd als produkten in de zin van artikel 1 van Verordening (EEG) nr. 1983/83, zou niet zijn voldaan aan alle in artikel 3 van deze verordening bedoelde voorwaarden om in aanmerking te komen voor de vrijstelling.

Zo konden de gebruikers in strijd met de bepalingen van artikel 3, onder c), van Verordening (EEG) nr. 1983/83 in het overeengekomen grondgebied alleen pakketreizen met toegangsbewijzen tot de wedstrijden kopen bij de exclusieve concessionaris of zijn vertegenwoordigers en bestonden er geen alternatieve voorzieningsbronnen buiten het overeengekomen grondgebied, met name wegens het feit dat dit grondgebied de gehele wereld was.

(107) Betreffende het alleenrecht dat 90 Tour Italia genoot, verklaarden de vertegenwoordigers van COL Italia in de loop van de procedure, dat dit een feitelijk alleenrecht was, voortvloeiende uit de afwezigheid van andere reisorganisatoren die met COL Italia een overeenkomst wilden afsluiten.

(108) Dit argument kan om de drie volgende redenen niet worden aanvaard:

— enerzijds zou het, indien de partijen geen exclusieve overeenkomst wilden sluiten, niet begrijpelijk zijn dat zij een dergelijke bepaling in het contract zouden hebben opgenomen;

— anderzijds voorzag het eerste op 26 juni 1987 ondertekende contract tussen COL Italia en CIT/Italia Tours reeds in een dergelijke exclusiviteit. Vanaf die datum was het COL Italia derhalve onmogelijk met enige andere geïnteresseerde reisorganisator een contract te sluiten;

— tenslotte zou het, indien de partijen geen exclusiviteit zouden hebben gewenst, niet begrijpelijk zijn dat de partijen in het contract in een financiële tegenprestatie voor deze exclusiviteit hebben voorzien.

H. Het veiligheidsvraagstuk

(109) In de loop van de procedure voerden partijen aan dat de eventuele mededingingsbeperkingen gerechtvaardigd waren om veiligheidsredenen.

De scheiding van de toeschouwers in de stadia aan de hand van de nationaliteit, en hun veiligheid in de buurt van de stadia, zouden hebben gevergd dat slechts één enkele reisorganisator werd gemachtigd tot het samenstellen van pakketreizen met toegangsbewijzen tot de stadia, voor de verkoop op wereldniveau.

(110) Op juridisch vlak, zo betoogden partijen, zouden deze mededingingsbeperkingen moeten worden getoetst aan artikel 36 van het Verdrag, dat voorrang zou hebben op de in artikel 85 neergelegde mededingingsregels. De partijen verwezen in deze naar het arrest van het Hof van Justitie van 18 februari 1971 in de zaak 40/70, Sirena⁽²⁾.

(111) Omtrent de toepassing van artikel 36 van het Verdrag heeft het Hof van Justitie in zijn arresten zaak 40/70, Sirena met name overwogen, dat „al maakt artikel 36 deel uit van het hoofdstuk „afschaffing van de kwantitatieve beperkingen in het handelsverkeer tussen de Lid-Staten”, hieraan evenwel een beginsel ten grondslag ligt dat mede op het gebied van de mededinging toepassing kan vinden en wel in die zin dat, ofschoon de in de wetgeving van een Lid-Staat met betrekking tot industriële en commerciële eigendom toegekende rechten door de artikelen 85 en 86 van het Verdrag niet in hun bestaan worden aangetast, de uitoefening dier rechten niettemin onder de in genoemde bepalingen neergelegde verboden kan vallen”.

⁽¹⁾ PB nr. C 101 van 13. 4. 1984, blz. 2.

⁽²⁾ Jurispr. 1971, blz. 69.

- (112) Uit dit arrest moet worden afgeleid dat, evenals in het geval van de regels betreffende het vrije verkeer van goederen, de mededingingsregels grenzen kunnen stellen voor de uitoefening van de industriële eigendomsrechten. De stelling van partijen gaat echter in tegengestelde zin, aangezien volgens hun stelling artikel 36 grenzen zou stellen aan de toepassing van de mededingingsregels.
- (113) In ieder geval zou het, indien dit beginsel zou worden gevolgd, wenselijk zijn dat, overeenkomstig de bepalingen van artikel 36, de betrokken gedragingen geen verkapte mededingingsbeperkingen vormen en dat zij voor het bereiken van het aangekondigde doel onmisbaar zijn.
- (114) In zijn getuigenis over de veiligheidsproblemen heeft de Italiaanse Sostituto Procuratore die voor de coördinatie van de veiligheid tijdens het wereldkampioenschap verantwoordelijk was, geen melding gemaakt van de noodzaak een mondiale exclusiviteit in te stellen voor de verkoop van pakketreizen inclusief toegangsbewijzen tot de stadia.
- (115) Op de hoorzitting heeft een vertegenwoordiger van COL Italia ter zake van pakketreizen verklaard, dat alle reisorganisatoren die bereid waren een sub-informaticasysteem in te richten en de coördinatie met dat van de BNL te waarborgen, in aanmerking hadden kunnen komen. De vertegenwoordiger van COL Italia verklaarde met name, dat „2, 15 of 20” reisorganisatoren hadden kunnen worden geselecteerd (Procesverbaal van de hoorzitting, blz. 89).
- (116) Derhalve moet uit de verklaringen van de vertegenwoordiger van COL Italia worden afgeleid, dat de aan 90 Tour Italia verleende mondiale exclusiviteit niet onmisbaar was om de veiligheid van de sportmanifestatie te waarborgen.

Hieruit volgt, dat zelfs indien het beginsel van artikel 36 van het Verdrag in het onderhavige geval toepassing zou kunnen vinden, de aan 90 Tour Italia verleende mondiale exclusiviteit niet in verhouding stond tot het te bereiken doel, en derhalve niet kon worden gerechtvaardigd door de handhaving van de veiligheid.

- (117) Wat de pakketreizen inclusief toegangsbewijzen betreft, is een strikte controle op de distributie noodzakelijk. Het is met name belangrijk dat de reisorganisator die deze pakketreizen heeft samengesteld, zich ervan kan vergewissen dat de reisbureaus die deze verder verkopen de door hem gestelde distributievoorwaarden naleven.
- (118) Om deze reden acht de Commissie het gerechtvaardigd dat niet door de organisatoren gecontroleerde reisbureaus, zoals het bureau dat klaagster is in deze zaak, geen hoeveelheden toegangsbewijzen voor de stadia kunnen verwerven met het oog op

de samenstelling van pakketreizen die zonder enige controle in de handel zouden worden gebracht.

- (119) De Commissie is echter van oordeel dat meerdere reisorganisatoren die dezelfde distributievoorwaarden zouden stellen aan de voor de verkoop van hun pakketreizen erkende reisbureaus, concurrerend op de markt zouden kunnen optreden zonder de veiligheid van de toeschouwers in gevaar te brengen.
- (120) De Commissie constateert dat deze mogelijkheid op de hoorzitting is erkend door de vertegenwoordigers van COL Italia, toen dezen verklaarden dat alle reisorganisatoren die aan dezelfde criteria voldeden als 90 Tour Italia, hadden kunnen worden geselecteerd.

I. Artikel 85, lid 3

- (121) De betrokken overeenkomsten zijn niet bij de Commissie aangemeld met het oog op het verkrijgen van een vrijstelling op grond van artikel 85, lid 3, van het Verdrag.
- (122) De Commissie is hoe dan ook van oordeel dat de overeenkomsten niet voldeden aan de voor de verlening van een dergelijke vrijstelling geldende voorwaarden.
- (123) Zelfs indien had kunnen worden overwogen dat de overeenkomsten konden bijdragen tot de verbetering van de distributie van toegangsbewijzen en pakketreizen, is de Commissie nog van mening dat deze overeenkomsten beperkingen oplegden die niet onmisbaar waren om de nagestreefde doelstellingen te bereiken en bovendien de ondernemingen de mogelijkheid gaven voor een wezenlijk gedeelte van de betrokken diensten de mededinging uit te schakelen.

J. De beïnvloeding van het handelsverkeer tussen Lid-Staten

- (124) De betrokken overeenkomsten betroffen de exclusieve distributie binnen de Gemeenschap en in de rest van de wereld van pakketreizen met inbegrip van toegangsbewijzen zonder mogelijkheden voor alternatieve voorzieningsbronnen. Deze contracten hebben derhalve een merkbare beïnvloeding van het handelsverkeer tussen de Lid-Staten ten gevolge gehad, aangezien in hun afwezigheid met name een vergroting van het economisch verkeer op het gebied van de markt van de betrokken pakketreizen had kunnen worden verwacht.

K. Oplegging van geldboeten

- (125) In deze moet in aanmerking worden genomen dat de Commissie hier voor de eerste maal optreedt op het gebied van de verkoop van toegangsbewijzen bij een sportmanifestatie.

Anderzijds vertoonde deze zaak een bepaalde complexiteit gelet op de belangrijke veiligheidsvraagstukken.

Tenslotte is de inbreuk met het einde van het wereldkampioenschap voetbal 1990 ten einde gekomen.

Dientengevolge is de Commissie van oordeel dat er geen aanleiding is om de partijen bij de overeenkomsten geldboeten op te leggen.

- (126) De Commissie is echter van mening dat een beschikking noodzakelijk is om de rechtssituatie op te helderen en elke gelijksoortige of overeenkomstige inbreuk voor de toekomst te verhinderen. Volgens de rechtspraak van het Hof van Justitie in zaak 7/82, GVL⁽¹⁾ heeft de Commissie er dan ook een gewettigd belang bij vast te stellen dat de betrokken contracten inbreuk hebben gemaakt op artikel 85 van het Verdrag,

HEEFT DE VOLGENDE BESCHIKKING GEGEVEN:

Artikel 1

De FIFA, de FIGC, COL Italia, CIT SpA, Italia Tour SpA en 90 Tour Italia SpA hebben inbreuk gemaakt op artikel 85, lid 1, van het EEG-Verdrag wat betreft de bepalingen van de contracten van 26 juni 1987 en 11 februari 1988 tussen COL Italia, CIT SpA en Italia Tour SpA, enerzijds, en 90 Tour Italia SpA, anderzijds, waarin de exclusieve levering op mondiaal niveau aan 90 Tour Italia van toegangsbewijzen tot de stadia met het oog op de samenstelling van pakketreizen voor het wereldkampioenschap 1990 was voorzien. Deze toegangsbewijzen maakten deel uit van een algemeen stelsel voor de verkoop van toegangsbewijzen tot de stadia dat was opgezet en uitgevoerd door COL Italia aan de hand van aanwijzingen van

de FIGC en de FIFA, na goedkeuring door laatstgenoemde, en waarbij de verkoop van toegangsbewijzen voor de samenstelling van deze pakketreizen werd verboden, zodat het voor de andere reisorganisatoren en reisbureaus onmogelijk werd andere voorzieningsbronnen te vinden dan 90 Tour Italia.

Artikel 2

Deze beschikking is gericht tot

- 90 Tour Italia SpA
Via Laura Mantegazza, 75
I-Roma;
- COL Italia/Italia 90
Via Po, 36
I-00198 Roma;
- Fédération Internationale de Football Association
PO Box 85
Hitzigweg 11
CH-8030 Zürich;
- Federazione Italiana Gioco Calcio
Via Po, 36
I-00198 Roma;
- Compagnia Italiana Turismo SpA
Piazza della Repubblica, 68
I-00185 Roma;
- Italia Tour SpA
Piazza Schuman, 78
I-Roma.

Gedaan te Brussel, 27 oktober 1992.

Voor de Commissie

Leon BRITTAN

Vice-Voorzitter

⁽¹⁾ Jurispr. 1983, blz. 483.